

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग

शासन निर्णय क्र. :- एमएससी/२०००/प्र.क्र.१४३/फ-२

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक २५.०४.२००३

- वाचावे :- १. शासन निर्णय क्रमांक एस.एल.एफ.-१०९१/प्र.क्र.११९/फ-११, दि.१६.३.१९९२
२. शासन निर्णय क्रमांक एफ.डी.एम.-१०९३/प्र.क्र.७/फ-२, दि. ८.७.१९९४
३. केंद्र शासनाचे पत्र क्र. २२.८/२०००-जे एफएम (एफपीडी) दि. ३१.२.२०००
४. केंद्र शासनाचे पत्र क्र. डीओ/२१.१.७/९९/बी-२ दि. ३१.५.२००२

निर्णय :-

राष्ट्रीय वननीती १९९८ अन्वये वनसंरक्षणामध्ये आणि वनविकासासाठी स्थानिक लोकांचा सहभाग अभिप्रेत आहे. त्यानुषांगाने केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने सर्व राज्य शासनांना दिनांक १.६.१९९० च्या मार्गदर्शक तत्वान्वये स्थानिक लोकांच्या सहभागाने वनव्यवस्थापन करण्यासाठी एक योजना तयार करावी. अशी सूचना केली होती. केंद्र शासनाच्या सूचनेचा विचार करून महाराष्ट्र शासनाने ग्रामीणांच्या सहभागातून वनव्यवस्थापनेबाबत योजना राबविणेचा निर्णय घेतला आहे.

२. आता केंद्र शासनाने दिनांक २१.२.२००० व दि. ३१.५.२००२ च्या मार्गदर्शक तत्वान्वये या कार्यक्रमात चांगली वने घेणे. तसेच स्त्री वर्गाचा जास्त सहभाग प्राप्त करणे. इत्यादी बाबत सुचविले आहे.

सदर मार्गदर्शक तत्वांचा सखोल अभ्यास व विचार करून राज्य शासनाने पूर्वी निर्गमित केलेले दिनांक १६.३.१९९२ व ८.७.१९९४ चे शासन निर्णय अधिक्रमित करून या कार्यक्रमाबाबत खालीलप्रमाणे सुधारित निर्णय घेतलेला आहे.

ग्रामीण परिसरातील अपगत व अवनत व वनेतर क्षेत्राचा उपयोग या कार्यक्रमासाठी प्रामुख्याने केला जाईल. तसेच कार्यक्रमांतर्गत वनपडिक (Forest West Land) जमिनीचा सुद्धा अंतर्भाव राहिल. सदर कार्यक्रमांमध्ये ४० टक्केच्या वर घनता असलेली वने (यापुढे अशा वनांना चांगली वने असे नमूद करण्यात येईल) ही घेण्यात येतील. सुरुवातीस २ कि.मी अंतराच्या आत ज्या गावचे चांगले वनक्षेत्र आहे, अशा गावांचा प्रायोगिक तत्वांवर या कार्यक्रमांमध्ये अशी वने घेण्यासाठी समावेश करण्यात येईल. नंतर टप्प्याटप्प्याने उर्वरित चांगली वने असलेल्या गावांचा विचार सदर कार्यक्रमासाठी करण्यात येईल तथापि संरक्षित क्षेत्रे (राष्ट्रीय उद्याने व अभयारण्ये यांचा समावेश असलेली क्षेत्र)यांचा उपयोग या कार्यक्रमासाठी करता येणार नाही पुढे हे कार्यक्रम स्थानिक ग्रामपंचायतीच्या सहकार्याने राबविले जाणार असून याद्वारे मिळणारे वनोत्पादन स्थानिकांच्या दैनंदिन गरजा भागविण्यासाठी अग्रक्रमाने उपलब्ध करून दिले जाणार आहे. त्यामुळे त्यांच्या हक्कावर बंधने

येक नये. म्हणून खाजगी व्यक्ती अथवा संस्था तसेच वनोपजांवर आघारित औद्योगिक प्रतिष्ठे करारनाम्यानुसार दिलेले क्षेत्र या कार्यक्रमातून वगळण्यात येईल.

गावाच्या परिसरातील वनेतर क्षेत्र जर मुबलक प्रमाणात उपलब्ध असेल व वनक्षेत्राशी संलग्न असेल व या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी या वनेतर जमिनीची, असेल तर अशा जमिनीचा अंतर्भावही यासाठी करता येईल. तसेच ग्रामस्थांनी व ग्रामपंचायत सहमती दिल्यास गट लागवडीसाठी असलेल्या क्षेत्रात ही योजना राबविता येईल. मात्र संदर्भात ग्रामसभेमध्ये ठराव घेणे आवश्यक राहिल.

स्थानिक नागरिक, स्थानिक स्वराज्य संस्था, स्वयंसेवी संस्था आणि पर्याप्त तज्ञांच्या सहभागाने तथा सहकायनि क्षेत्रातील नागरी परिसरातील वनक्षेत्र आणि वनेतर पक्षेत्रावरही वनोपजाच्या भागीदारीच्या तरतुदीविना सुधारित रुपामध्ये या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करत येईल.

या कार्यक्रमाचे एक उद्दिष्ट वनाजवळ राहणाऱ्या ग्रामीणांच्या दैनंदिन वनोत्पादन गरजा भागविणे असे आहे. म्हणून या कार्यक्रमात वनक्षेत्रात वनक्षेत्रात जोड कृषि उत्पादन आणी नाही. तथापि मंजूर सूक्ष्मयोजनेतील तरतुदीप्रमाणे अवगत व अपगत वनक्षेत्रात कोरड फलोत्पादनासाठी परवानगी देता येईल. तसेच सदर कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट वन तथा वन्यप्राण संवर्धन लोकांच्या सहभागातून अभिप्रेत असल्यामुळे वनसंवर्धन अधिनियम १९८० च्या तरतुदी बाधा येईल असे कोणतेही करारनामे व्यक्ती, संस्था अगर ग्रामपंचायतीशी केले जाणार नाहीत.

नागरी क्षेत्रात वन आणि वनेतर क्षेत्रावर परिसर विकासाची कामे करण्यात उपवनसंरक्षकांच्या अध्यक्षतेखाली संयुक्त वन व्यवस्थापन (नागरीक्षेत्र) समितीची स्थापना करावी येईल. सदर समितीचे सभासद प्रत्येक लगतच्या वार्डातून २ पेक्षा जास्त राहणार नाहीत. या सदस्यांची संख्या व्यवस्थापनेच्या मर्यादित ठेवण्यात येईल.

केंद्र शासनाने दि. ३१.५.२००२ च्या मार्गदर्शक सुचनान्वये संयुक्त व्यवस्थापन समिती गठन करण्याबाबत काही निर्देश दिले आहेत. केंद्र शासनाने सुचविल्या व राज्यातील परिस्थिती विचारात घेऊन, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे गठन करण्यात आहे. यानुसार संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीमध्ये खालीलप्रमाणे दोन समित्या असतील.

१. सर्वसाधारण समिती

२. कार्यकारी समिती

सर्वसाधारण समिती :- मुंबई पंचायत राज अधिनियम १९५९ खाली गठीत ग्रामसभेचे सर्व इच्छुक सदस्य या समितीचे सदस्य राहतील. सर्वसाधारण समितीचे सर्व सदस्य निवडणुके अध्यक्षीय निवड करतील. अध्यक्षांचा कार्यकाल तीन वर्षांचा राहिल. अध्यक्षाचे पद हे त्या वर्षी ग्रामसभेमध्ये सरपंचाचे पद ज्या संवर्गासाठी आरक्षित आहे. (मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ नुसार व महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १२१, १९९४) त्याच संवर्गासाठी आरक्षित असे तसेच प्रत्येक संवर्गासाठी महिलांचे आरक्षण हे त्या संवर्गातील संख्येच्या १/३ या प्रमाणात असेल.

कार्यकारी समिती :-

अध्यक्ष :-

कार्यकारी समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहिल.

सर्वसाधारण समितीद्वारे निवडण्यात आलेले अध्यक्ष

- सदस्य सचिव :- संबंधित क्षेत्राचे वनपाल / वनरक्षक
 कोषाध्यक्ष :- सर्वसाधारण समितीमधील सदस्य ज्याची नियुक्ती अध्यक्ष, ग्रामसभेमधील एक खरिष्ठ सदस्य यांच्या सहमतीने सदस्य सचिव करतील.
 सदस्य :- संबंधित ग्रामपंचायतीमधील प्रतिनिधी (चक्राकार पद्धतीने)
 सदस्य :- सर्वसाधारण समितीमधून निवडणुकीद्वारे नियुक्त ६ सदस्य

नागरी क्षेत्राकरिता सर्वसाधारण समिती :- संयुक्त वन व्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र या करिता मुंबई नागरी क्षेत्र अधिनियम १९५९ प्रमाणे प्रत्येक नगरक्षेत्रातील नागरी क्षेत्रामधील सर्व हच्छुक सदस्य या सर्वसाधारण समितीचे सदस्य राहतील. यातील अध्यक्षांची निवड निवडणुकीद्वारे करण्यात येईल.

नागरी क्षेत्राकरिता कार्यकारी समिती :- संयुक्त वनव्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीच्या कार्यकारी समितीची रचना पुढील प्रमाणे राहिल.

१. संबंधित क्षेत्राचे उपवनसंरक्षक - पदसिद्ध अध्यक्ष
२. जिल्हाधिकारी यांचे कार्यालये / जिल्हा पोलीस यांचे कार्यालय/मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद यांचे कार्यालय/महानगरपालिका यांच्या कार्यालयातील एक प्रतिनिधी (वृक्ष अधिकारी) - सदस्य
३. या क्षेत्रामध्ये ज्यांचे काही हितसंबंध आहेत (Stake Holder) अशापैकी दोन स्त्रिया - सदस्य
४. दोन स्वयंसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी - सदस्य
५. संबंधित सहाय्यक वनसंरक्षक/वनक्षेत्रपाल - सदस्य-सचिव
६. लगतच्या प्रत्येक वार्डातून - या क्षेत्रामध्ये ज्यांचे काही हितसंबंध आहेत, (Stake Holder) अशापैकी उपवनसंरक्षक यांनी नामनिर्देशित केलेल्या २ व्यक्ती - सदस्य

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीची नोंदणी

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीची नोंदणी :- संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीची नोंदणी ही संस्था नोंदणी अधिनियम १८६० च्या अंतर्गत करण्यात येईल. तसेच संयुक्त वनव्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीची नोंदणी ही मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त अधिनियम, १९५० च्या अंतर्गत करण्यात येईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीचे बचत खाते

शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत/सहकारी बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये संयुक्त बचत खाते उघडण्यात येईल. सदर खात्याचे संचालन कार्यकारी

समितीचे अध्यक्ष व सदस्य सचिव किंवा कोषाध्यक्ष या तिघांपैकी दोघांद्वारे संयुक्तपणे करण्यात येईल. सदर बचत खात्यास सरकारी खाते असे म्हणता येईल.

इतर स्त्रोतांकडून आणि संस्थांच्या स्वतःच्या उत्पन्नातून प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत / सहकारी बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये स्वतंत्ररित्या बचत खाते उघडण्यात येईल. सदर खात्याचे संचालन कार्यकारी समितीचे अध्यक्ष व सदस्य सचिव वा कोषाध्यक्ष यापैकी दोघे संयुक्तपणे करतील. सदर बचत खात्यास संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती खाते असे म्हणता येईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीचे बचत खाते

नागरी क्षेत्राकरिता वरीलप्रमाणे सारख्या पद्धतीने प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत/सहकारी बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये संयुक्त वनव्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीच्या नावे बचत खाते उघडण्यात येईल. त्यांचे संचालन सदर समितीच्या अध्यक्षसह सदस्य सचिव ह्यांचेकडून संयुक्तपणे करण्यात येईल. राज्य शासनाचा निधी, केंद्र शासनाकडून मिळणारा निधी, जिल्हा परिषद, जिल्हाधिकारी कार्यालय, नगरपालिका आणि इतर स्त्रोतांकडून प्राप्त होणारी रक्कम सदर खात्यात जमा केली तिचा उपयोग मंजूर सूक्ष्म योजनेनुसार विकास कामांसाठी केला जाईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या बैठकी

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या वर्षातून कमीत-कमी दोन वेळा आमसभा आयोजित करण्यात येतील. कार्यकारी मंडळाची बैठक प्रत्येक महिन्यात कमीत-कमी एकदा घेण्यात येईल. यासाठी आमसभेतील सर्व सभासदांना ७ दिवसाची पूर्वसूचना देण्यात येईल आणि कार्यकारी समितीच्या सभेसाठी सर्व सदस्यांना ३ दिवसाची पूर्व सूचना देण्यात येईल. बैठकीचा इतिवृत्तांतलगेचच विहित नमुन्यात रजिस्टरमध्ये नोंद करून ठेवण्यात येईल आणि त्यावर अध्यक्ष तथा सदस्य सचिवांची स्वाक्षरी घेतली जाईल. संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या आणि कार्यकारी मंडळाच्या सदस्यांची उपस्थिती प्रत्येक बैठकीच्या वेळी नोंदविली जाईल. महत्त्वाच्या घोरणात्मक बाबी व कार्यकारी मंडळाकडून केलेली कामे याबाबत आमसभेमध्ये चर्चा करण्यात येईल. त्याचप्रमाणे जेव्हा आवश्यकता असेल अशावेळेस आमसभेमध्ये कार्यकारी मंडळाचे सदस्य निवडले जातील. सदर सभेचा इतिवृत्तांत संबंधित वनक्षेत्रपाल यांना पाठविण्यात येईल. कार्यकारी समिती संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीतील सदस्यांसंबंधितची मुळ माहिती विहित नमूण्यात ठेवील. सदर माहितीची नोंदणी पुस्तके सदस्य सचिव यांचे कार्यालयात कायमची ठेवण्यात येतील.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या बैठकीची कार्यवाही सुरु करण्यासाठी एकूण सदस्य संख्येच्या १/३ संख्या इतकी आणि ५० टक्के स्त्री सदस्य असणे अपेक्षित राहिल तसेच कार्यकारी समितीच्या बैठकीचे कामकाज सुरु करण्यासाठी ६ निर्वाचित सदस्य व त्यापैकी २ स्त्री सदस्य उपस्थित असणे आवश्यक आहे. कार्यकारी समितीच्या बैठकीकरिता सभासदांना ३ दिवसांची पूर्वसूचना देण्यात येईल.

संयुक्त वन व्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीच्या बैठकीचे कामकाज सुद्धा वर दिलेल्या पद्धतीप्रमाणे चालविले जाईल. कार्यकारी समितीच्या बैठकीची कार्यवाही सुरु करण्यासाठी ४ सदस्य उपस्थित असणे आवश्यक राहिल.

कार्यक्रमासाठी क्षेत्र निवडणे

कार्यकारी समितीशी सल्लामसलत करून संबंधित सहाय्यक वनसंरक्षक, त्या संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला वर्ग करण्यासाठी क्षेत्र निवडतील. ज्या वनखंडाची/सर्व्हे क्रमांकाची सीमा गावापासून ५.० कि.मी. आत आहे. असे वनखंड/सर्व्हे क्रमांक निवडण्यात येतील. गावापासून त्या क्षेत्राचे अंतर, वनसंरक्षणाची समस्या तसेच त्या क्षेत्रापासून मिळणारे प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष फायदे या सर्वांचा विचार करून हे क्षेत्र निवडण्यात येईल आणि उपवनसंरक्षकाच्या मान्यतेनंतर निवडलेले क्षेत्र समितीला वर्ग करण्यात येईल.

संयुक्त वन व्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीच्या कामासाठी क्षेत्राची निवड उपवनसंरक्षक आणि कार्य समितीतील इतर सदस्य यांचेमार्फत संयुक्तपणे करण्यात येईल. यासाठी वने आणि वनालगत किंवा इतर ठिकाणी असलेल्या सार्वजनिक पडिक जमीन, दलदली किंवा पाण्याखाली जमिनी जेथे उपलब्ध असतील अशा जमिनी सदर उद्देशासाठी निवडण्यात येतील.

समझोता समयलेख

क्षेत्र निवडल्यानंतर या कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीसाठी संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीचे पदाधिकारी आणि संबंधित वनविभागाचे उपवनसंरक्षक, यामध्ये समझोता समयलेख करण्यात येईल. त्याचा कालावधी १० वर्षाकरिता राहिल. संयुक्त वन व्यवस्थापन (नागरी क्षेत्र) समितीकरिता निवडलेल्या क्षेत्राकरिता समझोता समयलेखाची आवश्यकता राहणार नाही.

सूक्ष्म योजना (Micro Plan)

१. संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती वनविभागाच्या सहभागाने या कार्यक्रमाची सूक्ष्म योजना तयार करील. सूक्ष्म योजनेत विहित असलेली वनसंवर्धन पद्धती प्रचलित कार्य आयोजनेनुसार विहित करण्यात येईल.
२. वनेतर क्षेत्राकरिता मृदू आणि जलसंधारण आणि वनीकरणाची कार्यप्रणाली मंजूर कार्य आयोजनेनुसार राहिल.
३. सूक्ष्म योजनेचा कालावधी १० वर्षांचा राहिल.
४. वेळोवेळी सुधारीत भारतीय वनसंवर्धन अधिनियम १९८० याला बाधा येवू नये याचा विचार करून संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती रोपवनासाठी प्रजातीची निवड करतील.
५. जैवविविधता संवर्धन आणि वनौषधी संवर्धन हा सूक्ष्म योजनेचा एक महत्वाचा भाग राहिल.

सूक्ष्म योजनेला मान्यता देणाऱ्या समितीचे गठण खालीलप्रमाणे राहिल.

१. वनसंरक्षक (प्रादेशिक) (दोन्ही वनसंरक्षक यामध्ये जेष्ठ अधिकारी अध्यक्ष राहतील. - अध्यक्ष
२. वनसंरक्षक (कार्य आयोजना) - सदस्य
३. उपवनसंरक्षक (कार्यआयोजना) - सदस्य
४. २ कार्यकारी समितीचे सभासद - सदस्य
५. या क्षेत्रामध्ये ज्यांचे काही हितसंबंध आहेत अशा २ ज्यवस्ती - सदस्य
६. उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक) - सदस्य
७. उप संचालक सामाजिक वनीकरण - सदस्य
८. उपवनसंरक्षक (वन्यजीव) - संमिलित केलेले सदस्य
९. विभागीय व्यवस्थापक महाराष्ट्र वनविकास महामंडळ मर्यादित - संमिलित केलेले सदस्य

सूक्ष्म योजनेतील विभागाच्या मंजूर कार्यआयोजनामध्ये विचलन असेल तर तिच्या अंमलबजावणीपूर्वी ते विचलन सक्षम प्राधिकार्याकडून मंजूर करवून घेतले जाईल. दर पाच वर्षांनी सूक्ष्म योजनेचा आढावा घेतला जाईल. आवश्यक असेल तर वन विभागाच्या मंजूर कार्यआयोजनेवर व वरील समितीच्या मान्यतेने त्यामध्ये बदल करण्यात येतील.

नागरी क्षेत्रासाठी कार्यकारी समितीकडून सूक्ष्म योजना तयार होईल आणि खाली दर्शविलेल्या समितीकडून मंजूरी घेतली जाईल.

१. वनसंरक्षक - अध्यक्ष
२. उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक) - सदस्य-सचिव
३. उपवनसंरक्षक कार्यआयोजना - सदस्य
४. उपसंचालक (सामाजिक वनीकरण) - सदस्य
५. दोन स्वयंसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी - सदस्य
६. या क्षेत्रामध्ये ज्यांचे काही हितसंबंध आहेत (Stake Holder) अशापैकी दोन स्त्रिया - सदस्य
७. जिल्हाधिकारी कार्यालय, जिल्हा पोलीस अधिक्षक कार्यालय, जिल्हा परिषद आणि महानगरपालिका/नगपालिका कार्यालयातील प्रत्येकी एक सदस्य - सदस्य

संदर तयार केलेल्या सूक्ष्म योजनेच्या तरतुदीमध्ये वनसंवर्धन अधिनियम तथा इतर वन कायद्यातील तरतुदींचे उल्लंघन होवू नये याबाबत खात्री केली जाईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीतील सदस्यांची कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्या खालीलप्रमाणे राहतील.

अ) संरक्षण :- समितीच्या सभासदांमार्फत वनक्षेत्र व रोपवन क्षेत्राच्या संरक्षणासाठी व्यावहारिक कौशल्य असलेली पद्धत ठरविणे आणि महिन्यातून कमीत कमी एक दिवस पुनरुत्पत्ती व संवर्धनासाठी श्रमदान करणे. सदर क्षेत्रात नियमित गस्त करणे.

ब) प्रतिबंध (Prevention) :- वनक्षेत्र व रोपवनक्षेत्र अवैध वृक्षतोड अतिक्रमण, आगी आणि अवैध चराई यापासून नुकसानीबाबत प्रतिबंधात्मक कार्यवाही करणे आणि गुन्हेगारांची नावे व तपशील वनधिकाऱ्यास अवगत करणे. भारतीय वन अधिनियम १९२७, वन्यजीव संरक्षण अधिनियम १९७२ वनसंवर्धन अधिनियम १९८० आणि वनाशी संबंधित इतर नियम व अधिनियमाप्रमाणे वनगुन्ह्याचे कामी गुन्हेगारास अटक करण्यास, पकडण्यास व कायद्यांतर्गत कार्यवाही करण्यासाठी वनधिकाऱ्यांना सहाय्य करणे. त्याचप्रमाणे वनसंवर्धन व वन्यजीव व्यवस्थापनाच्या संदर्भात गुन्ह्यांचा प्रतिबंध प्रतिबंध, शोध तसेच नियंत्रणामध्ये वनधिकाऱ्यांची मदत करणे.

क) संयुक्त वनव्यवस्थापन :- सुक्ष्म योजनेप्रमाणे वर्ग केलेल्या क्षेत्राचे व्यवस्थापन करणे. वनविषयक कामे सुरळीतपणे व वक्तशीरपणे पार पाडण्यास वनअधिकाऱ्याची मदत करणे. संबंधित वनधिकाऱ्यास वनविषयक कामासाठी कामगार मिळविण्यास व वनव्यवस्थापन करण्याकामी त्यांना सहाय्य करणे. वनविभागाने नेमून दिलेली कामे करणे.

ड) जागृती निर्मिती :- ग्रामीण जनतेमध्ये वनांच्या महत्त्वाविषयी जागृती निर्माण करणे.

इ) उपलब्ध असलेल्या वनोपजाची वाटणी :- वनविभागाला वनउपजाचे निकासी व संग्रहणाचे कामी सहाय्य करणे. संबंधित अधिकाऱ्याला सभासद कार्यकारी समितीने तयार केलेल्या व उपवनसंरक्षक ह्यांनी मंजूर केलेल्या यादीप्रमाणे वनोपज वाटप करण्यास सहाय्य करणे. वाटप केलेल्या वनोपजाचा कोणत्याही सभासदाकडून दुरुपयोग केला जात नाही ह्याची खबरदारी घेणे.

फ) वार्षिक लेखा परिक्षण :- संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीला प्राप्त झालेल्या तसेच खर्च केलेल्या रकमेबाबत, लेखापरिक्षण करून घेण्यासाठी सर्वसाधारण समितीच्या मान्यतेने लेखापरिक्षक नियुक्त करण्यासत येईल. या संदर्भात संस्था नोंदणी अधिनियम १८६०मधील नियमांच्या अधीन राहून व शासनाने वेळोवेळी पारित केलेल्या नियमांना अनुसरून कार्यपद्धती अवलंबण्यात येईल. लेखापरीक्षकाच्या नियुक्तीबाबत कार्यकारी समिती प्रस्ताव ठेवेल व सर्वसाधारण समिती मान्यता देईल.

कार्यकारी समितीतीचे कर्तव्ये तथा जबाबदाऱ्या :-

- अ) संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या सर्व निर्णयांप्रमाणे व्यवस्थापनेसाठी आणि अंमलबजावणी करण्यासाठी कार्यकारी समिती जबाबदार राहिल.
- ब) समितीतील सदस्यत्व, वनसंरक्षण, वाद भिडविणे, फायद्याची वाटणी इत्यादीच्या संबंधित सर्व महत्त्वाच्या विषयांवरील कार्यपद्धती संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या सल्ल्याने कार्यकारी समिती ठरवतील.
- क) शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या निधीचे व इतर सत्रोताच्या व निधीच्या वनविभागाच्या पद्धतीप्रमाणे लेखा व व्यवस्थापनेची जबाबदारीही कार्यकारी समितीची जबाबदारी राहिल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती आणि तिच्या सदस्यांना मिळणारे फायदेवर्गीकृत क्षेत्रापासून अकाष्ठ वनोत्पादनाचे फायदे

समझोता समयलेखावर सही झाल्यानंतर संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती आणि तिच्या सभासदांना (Non-Timber Forest Produce) अकाष्ठ वनोत्पादनाचे फायदे उपलब्ध होतील. तथापी जेव्हा एखादी व्यक्ती किंवा कुटुंबाने वनसंरक्षणाच्या योजनेत जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हा भाग घेण्यास नकार दिला तर अशा व्यक्तीस अथवा कुटुंबास या योजनेखाली कोणतेही फायदे मिळणार नाहीत. अनुसूचित क्षेत्र वगळून इतर वनक्षेत्रात काही इजा न करता प्रजातीची फळे, फुले, बीज, (काजू वगळून) व पाने (तेंदू व आपटा पाने वगळून) संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या सभासदास त्यांच्या घरगुती उपयोगासाठी संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती ठरविल. त्या सवलतीचे दराने वा त्याप्रमाणात दरवर्षी जेव्हा उपलब्ध होईल तेव्हा प्राप्त करता येईल.

१) मोहाची फुले	१७) निर्मळ/कपी
२) मोहाची फळे	१८) गुग्गळ
३) गोंद	१९) बापची बी
४) हिरडा	२०) कुंचला कारी
५) चारोळी	२१) शिकाकाई
६) आवळा	२२) रिठा
७) नीम बीज	२३) बीब्बा
८) कारंज बीया	२४) गुंज बी
९) बेहळा	२५) बुम ग्रास
१०) अमलताश बीया	२६) आंबा बी
११) चिंच	२७) वावडींग
१२) चिंचेच्या बिया	२८) बाफळी
१३) पळस बिया	२९) कापलेले गवत आणि वैरण
१४) कुसुम बिया	३०) मध

- १५) वानेरंद बिया
१६) ताकाडा/पौडा

- ३१) पळसाची पाने
३२) सिताफळ
३३) काजूगर-महाराष्ट्र वनविकास महामंडळ
यादीत यांनी केलेली लागवड वगळून

तसेच सभासदांना पुरवठा केल्यानंतर शिल्लक राहिलेल्या या वनोत्पादनाची विक्री संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती करू शकतील व विक्री किंमत प्राप्त करू शकतील. मात्र अनुसूचित क्षेत्रांमध्ये महाराष्ट्र अनुसूचित क्षेत्रातील गौण वनोत्पादनाच्या मालकीचे हस्तांतरण व महाराष्ट्र गौण उत्पादन (व्यापाराचे विनियम) (सुधारणा) अधिनियम १९९७ याचे पूर्णपणे अनुपालन करण्यात यावे.

अनुसूचित क्षेत्रांमध्ये (राष्ट्रीय उद्याने व अभयारण्य यांचे क्षेत्र वगळून) वरील ३३ वनोपजांची मालकी संबंधित ग्रामपंचायतीची आहे. तथापी ग्रामपंचायतीला वाटल्यास ग्रामसमवेत ठराव पारित करून ह्या वनोपजाचे संकलन करण्याचे त्या गावाच्या संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला एकावेळी १० वर्ष किंवा त्यापेक्षा जास्त कालावधीकरिता प्राधिकृत करू शकते. ज्या वनोपजाच्या खरेदीचे अधिकार केवळ महाराष्ट्र आदिवासी विकास महामंडळाकडेच आहे. त्या वनोपजांची विक्री लाभार्थीना/संयुक्त वनव्यवस्थापन समित्यांनी आदिवासी विकास महामंडळास करावी.

रोपवन व अवनत/चांगल्या वनक्षेत्रांमधील अंतिम व अंतरिम तोडीचे फायदे :-

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला त्यांना वर्ग केलेल्या क्षेत्राचे संरक्षण केल्यास त्यातील उत्पादनाबाबत सदस्यांना खालील फायदे मिळणार आहेत.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती गठित झाली त्यावेळी असलेल्या वृक्षाच्या वाढीबाबत आधारभूत माहितीचा विचार करून तोडीच्या वेळेपर्यंत आखण्यात आलेली इमारती माल, जळावू लाकूड आणि बांबू यांची झालेली १०० टक्के वाढ (Incremental Volume) या प्रमाणात संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या सदस्यांना देण्यांत येईल. समिती गठित झाली त्यावेळची आधारभूत माहिती उपलब्ध नसेल तर वनसंरक्षक (प्रादेशिक) हे उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक) आणि उपवनसंरक्षक (कार्यआयोजना) यांच्या सल्ल्याने ठरवतील. तथापी सदर वनोपजाचे फायदे चांगल्या वनांमध्ये २०% पेक्षा जास्त व अपगत वनांमध्ये ५०% पेक्षा जास्त असणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

नमूद केलेले फायदे संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला खालील पद्धतीप्रमाणे नमूद केल्याप्रमाणे मिळतील.

घरगुती गरजाप्रमाणे वनोपज राखून ठेवले जाईल आणि त्या वनोपजाचे वितरण संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या सर्व सभासदांना कार्यकारी समिती व वनविभाग यांनी संयुक्तरीत्या ठरविलेले मापदंड व दरानुसार वाटप करण्यांत येईल. त्यानंतर राहिलेल्या शिल्लक वनोपजाची विक्री वनविगमार्फत जाहीर लिलावाने करण्यात येईल. त्या लिलावात प्राप्त होणाऱ्या निव्वळ विक्री रक्कमेपैकी (निकासी खर्च, वाहतूक खर्च, आगारावरील व्यवस्थापन खर्च, लिलाव खर्च, विक्रीकर, वनविकास कर, आयकर इ. वजा जाता) ५०% रक्कम संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीस रोख

दिली जाईल आणि ठरवित ५०% रक्कम सूक्ष्म योजनेनुसार वर्ग केलेल्या क्षेत्राच्या विकासाकरिता वनविभागामार्फत खर्च केली जाईल.

सामाजिक वनीकरणाच्या रोपवन तोडीपासून मिळणारे फायदे :-

सामाजिक वनीकरण योजनेतर्गत घेतलेले गट लागवड क्षेत्र या कार्यक्रमातर्गत घेतल्यास त्यापासून मिळणारे उत्पन्नाचे वाटप ग्रामपंचायत व शासन यांचेमध्ये १० टक्के व १० टक्के या प्रमाणात शासनाचे दि. १७ सप्टेंबर १९८२ च्या शासन-निर्णयान्वये करण्यात येईल. ग्रामपंचायतीना मिळालेल्या रकमेच्या २५ टक्के रक्कम वनांच्या संरक्षणाच्या कामांवर खर्च करावयाची आहे. याशिवाय एकूण उत्पन्नाच्या ५० टक्के वनोपज स्थानिक जनतेस आरक्षित केले जावे व त्याची बाजारभावाच्या ५० टक्के इतक्या भावाने विक्री भूमिहीन मजूर व दारिद्र्य रेषेखाली असणाऱ्या व्यक्तींना करावी. उरलेल्या उत्पन्नाची विल्हेवाट लिलावामार्फत केली जाईल आणि हा लिलाव गावातील रहिवाश्यांपुरताच मर्यादित राहिल. भूमिहीन मजूर व दारिद्र्य रेषेखाली असलेल्या मजुरांच्या गवाताची व सरपणाची गरज किती आहे. याचा अंदाज पद्धतशिररित्या करण्यात यावा. वनोपजाचा पुरवठा गरजेपक्षा कमी पडल्यास त्याचे वाटप गुणवत्तेवर करण्यात यावे.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला वर्ग केलेल्या क्षेत्रात घडलेल्या वनगुन्हा प्रकरणात संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीच्या साह्याने गुन्हेगार पकडले गेल्यास त्या प्रकरणात गुन्हेगारांपासून प्राप्त झालेल्या नुकसान भरपाई/अर्धदंडाची ५० टक्के पर्यंत रक्कम संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला देण्यात येईल. अशी जमा झालेली रक्कम ग्रामविकासावर संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीने ठरविल्याप्रमाणे खर्च करण्यात येईल. तसेच गुन्हेगारांकडून अर्धदंडाच्या वसुलीसाठी समितीतील ज्या सभासदांनी प्रत्यक्ष भाग घेतला असेल अशा सभासदांना संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती बक्षिस मंजूर करू शकतील.

चराई वरील नियंत्रण :-

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीला वर्ग केलेल्या क्षेत्रात अनियंत्रित चराई करू देता येणार नाही. तथापि जेव्हा अत्यंत आवश्यक असेल तेव्हा काही क्षेत्र कुरण विकासाकरिता वेगळे राखून तेथे संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीने निश्चित केलेल्या दरानुसार त्या क्षेत्राच्या वहन क्षमतेपर्यंतच आवर्तनीय चराईकरिता परवानगी देण्यात येईल आणि इतर क्षेत्राकरिता संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीने निश्चित केलेल्या दरानुसार " कापणे आणि नेणे " या तत्वावर गवत नेण्याकरिता परवानगी देण्यात येईल. जे ग्रामस्थ त्यांचे पाळीव गुरांचे खच्चीकरण करून त्यांना गोठ्यामध्येच चारा घालतील अशा ग्रामस्थांना संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीने निश्चित केल्याप्रमाणे प्रोत्साहन देण्यात येईल.

सदस्यत्वाची बरखास्ती समितीची मान्यता काढणे, अपील इत्यादी :-

अ) संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची मान्यता रद्द करणे :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती/कार्यकारी समितीच्या सदस्याने वनांसंबंधी अधिनियम नियम व अन्य तरतुदींचे उल्लंघन केले असेल, तर अशा सभासदांचे सदस्यत्व रद्द करण्याचे अधिकार

४०
वनसंरक्षक/मुख्य वनसंरक्षक (प्रा.) यांना राहिल परंतु सदस्यत्व रद्द करतांना नैसर्गिक तत्वा
पालन करण्यात यावे व अशा व्यक्तीला वनोपजाचे कोणतेही फायदे मिळू नयेत अशी दृष्टता
घेतील. या निर्णयाविरुद्ध अपील करावयाचे झाल्यास संस्था नोंदणी अधिनियम १८६० मधील
नियमांच्या अर्धीन प्रधान मुख्य वनसंरक्षक यांचेकडे अपील करू शकतील.

ब) १. एखादी संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती किंवा त्यांचे समासद वनासंबंधी अधिनियम किंवा नियम
याखाली तरतुदीचे वारंवार उल्लंघन करत असल्यास, त्या समितीची मान्यता/नोंदणी रद्द करण्यासाठी
मुख्य वनसंरक्षक/वनसंरक्षक (प्रादेशिक) हे संस्था नोंदणी अधिनियम १८६० अंतर्गत कलम
नियमांच्या नोंदणी रद्द करण्याबाबत निबंधक यांना शिफारस करतील.

२. किंवा संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या सर्वसाधारण समितीच्या बैठकीमध्ये ३/५
सदस्यांच्या बहुमताने ठराव मान्य झाल्यास, संस्था नोंदणी अधिनियमाच्या नियम १३ व
१४ च्या अर्धीन राहून संस्थेचे विसर्जन (Dissolution) करता येऊ शकेल.

वाद मिटविणे

संयुक्त वन व्यवस्थापन कार्यक्रमाच्या सदर शासन निर्णयान्वये अंमलबजावणी
करताना कोणत्याही प्रकारचा वाद निर्माण झाल्यास, त्याबाबतचा निर्णय संस्था नोंदणी अधिनियम
१८६० च्या नियमांच्या अर्धीन राहून निर्णय घेण्यात येईल.

नियमांमध्ये सुधारणा करणे

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या उप अधिनियमांमध्ये काही सुधारणा करावयाची
झाल्यास त्याबाबतचा निर्णय, समितीच्या सभेमध्ये ३/५ बहुमताद्वारे व संस्था नोंदणी अधिनियम
१८६० च्या नियमानुसार तसेच राज्य शासन व केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनांच्या अर्धीन राहून
त्याप्रमाणे करण्यात येईल.

संयुक्त वन व्यवस्थापन कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीतील निरीक्षण व मार्गदर्शनाकरिता
राज्यस्तरीय सुकाणू समिती :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी करताना उद्भवणारे अनेक
प्रश्न सोडविण्यासाठी व संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्या सुरळीतपणे काम करतील याची खात्री
करण्यासाठी प्रधान मुख्य वनसंरक्षक महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांच्या अध्यक्षतेखाली पुढे नमूद
केल्याप्रमाणे राज्यस्तरीय सुकाणू समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक	-	अध्यक्ष
२. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (विकास)	-	सदस्य
३. अपर प्रधान मुख्य मुख्य वनसंरक्षक (उत्पादन)	-	सदस्य
४. मुख्य वनसंरक्षक (संरक्षण)	-	सदस्य
५. मुख्य वनसंरक्षण (मुल्यांकन)	-	सदस्य
६. मुख्य वनसंरक्षक (धोरण वन व्यवस्थापन)	-	सदस्य
७. उपवनसंरक्षक (संयुक्त वन व्यवस्थापन)	-	सदस्य सचिव

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

अ. ना. त्रिपाठी
उपसचिव
महसूल व वन विभाग

प्रतिलिपी

१. मा. मुख्य मंत्र्यांचे सचिव.
- २) सर्व मंत्री, राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ३) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन.
- ४) महाराष्ट्रशासनाच्या सर्व संबंधित प्रशासकीय विभागांचे प्रधान सचिव व सचिव.
- ५) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- ६) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (वन्यजीव) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
- ७) संचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ८) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (सर्व)
- ९) मुख्य वनसंरक्षक (सर्व)
- १०) सर्व विभागीय आयुक्त.
- ११) वनसंरक्षक (सर्व)
- १२) जिल्हाधिकारी (सर्व)
- १३) मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद (सर्व)
- १४) प्रकल्प अधिकारी, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा (सर्व)
- १५) उपवनसंरक्षक (सर्व)
- १६) जिल्हा विकास अधिकारी (सर्व) जिल्हा कृषि अधिकारी/मृदसंधारण अधिकारी (सर्व)
- १७) जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी (सर्व) जिल्हा आदिवासी कल्याण अधिकारी (सर्व)
- जिल्हा उद्योग अधिकारी (सर्व)
- १८) जिल्हा सार्वजनिक आरोग्य अधिकारी.
- १९) सर्व कार्यासन अधिकारी, महसूल व वन विभाग (वन कक्ष)
- २०) निवडनस्ती, फ-२ कार्यासन, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.

सयुंक्त वनव्यवस्थापन समिती
महाराष्ट्र शासन
महसूल व वनविभाग
संत तुकाराम वनग्राम योजना
शासन निर्णयक्रमांक .एफ.डी.एम
२००५/प्र. क.३१३/फ- २,
मंत्रालय मुंबई ४०००३२
दिनांक २३ नोव्हेंबर २००६

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : एफडीएम २००५/प्र.क्र.३१३/फ-२

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२,

दिनांक २३.११.२००६

वाचा :- शासन निर्णय क्रमांक महसूल व वन विभाग क्रमांक एमएससी-२०००/प्र.क्र.१४
फ-२, दि. २५.४.२००३.

प्रस्तावना :-

राष्ट्रीय वननिती १९८८ नुसार वनसंरक्षण आणि वनविकासामध्ये स्थानिक लोकांसह सहभाग अधिप्रेत आहे. त्यानुषंगाने केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने स्थानिकांच्या सहभागाने वन व्यवस्थापन करण्यासाठी एक योजना तयार करण्याबाबत राज्य शासन सूचित केले केले होते. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना विचारात घेवून महाराष्ट्र शासनाने २५.०४.२००३ च्या शासन निर्णयान्वये ग्रामीणांच्या सहभागातून वन व्यवस्थापन ही योजना राबविण्याचा निर्णय घेतला आहे. या योजनेनुसार वन क्षेत्रामध्ये व वनक्षेत्राच्या सीमेवर असणाऱ्या सुमारे १५५०० गावांपैकी आजपर्यंत ११७९९ एवढ्या गावांमध्ये संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांची स्थापना करण्यात आली आहे.

या समित्यांनी वनांचे संरक्षण करणे व अवैध वृक्षतोड, वनक्षेत्रातील अतिक्रमण, वनवण अवैध चराई इत्यादीस प्रतिबंध करणे अपेक्षित आहे. तसेच त्यांच्यावर त्यांचेकडे वर्ग केलेल्या वनांचे व्यवस्थापन करणे, ग्रामीण जनतेमध्ये वनांच्या महत्त्वाविषयी जागृती निर्माण करणे यासाठी कामे करणे, हे सदर शासन निर्णयात विषद केल्याप्रमाणे संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांचे अकर्तव्य आहे व त्यात सतत सुधारणा घडवून आणण्याचा दृष्टिकोनातून त्या समित्यांत एक चुनिंदा निर्माण व्हावी म्हणून दरवर्षी राज्यस्तरावर उत्कृष्ट काम करणाऱ्या समित्यांना पारितोषिक जाहीर करणे शासनाच्या विचाराधीन होते.

पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागामार्फत संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियाना अंतर्गत राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धा अशी योजना पूर्वी पासून अंमलात आणण्यात आली आहे. त्या धर्तीवर वन विभागामध्ये एक योजना सुरु करण्याची बाब शासनाच्या विचारात होती. सन २००६-०७ च्या अर्थसंकल्पामध्ये तशी घोषणाही करण्यात आली आहे. त्या अनुसरून योजना राबविण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे वनचरे या अभंगाच्या माध्यमातून वने व वन्यजीव यांचे महत्त्व पटवून देणाऱ्या महान संत तुकाराम महाराज यांच्या नावाने संत तुकाराम वनग्राम योजना दरवर्षी राबविण्यात येईल. या योजनेतील ज्या संयुक्त वनव्यवस्थापन समित्या सहभागी होतील त्यांच्यामधून

१. जिल्हा स्तरावरील उत्कृष्ट ठरणान्या गुणानुक्रमे पहिल्या ३ समित्यांना , व
 २. राज्यस्तरावरील उत्कृष्ट ठरणान्या गुणानुक्रमे पहिल्या ३ समित्यांना
- संत तुकाराम महाराजांच्या नावाने संत तुकाराम वनग्राम उत्कृष्ट संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती पुरस्कार रोख स्वरूपात बक्षिसे देऊन त्यांच्या कार्याचा गौरव करण्यात येईल.

योजनेची अंमलबजावणीअ) योजनेस प्रसिद्धी देणे

या योजनेची सुरुवात सन २००६-०७ पासून होईल. त्यापूर्वी प्रसार माध्यमामध्ये या योजनेस व्यापक पूर्व प्रसिद्धी देण्यात येईल. तसेच क्षेत्रिय स्तरावरील वन अधिकारी/कर्मचारी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांना या योजनेत सहभागी होण्याचे आवाहन करतील. ज्या गावामध्ये संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची अद्याप स्थापना झालेली नाही त्यांना अशी समिती स्थापना करण्यास प्रवृत्त करतील.

ब) संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांची निवड करणे.

१. वन परिक्षेत्र स्तरावरील मुल्यमापन समिती डिसेंबर महिन्यात संबंधित वनक्षेत्रांना घेटी देवून संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांच्या कामाची तपासणी करून ३ उत्कृष्ट समित्यांची नावे सदर पुरस्कारासाठी विभागीय वन अधिकाऱ्यामार्फत जिल्हा स्तरावरील निवड समितीकडे प्रस्तावित केले.

२. वरीलप्रमाणे प्रस्तावित समित्या संबंधी आवश्यक ती तपासणी करून व आवश्यक असल्यास कामाची पाहणी करून जिल्हा स्तरावर पुरस्कार देण्याकरिता प्रत्येक जिल्हयातील ३ समित्यांची नावे जिल्हा स्तरावरील निवड समितीकडून जाहीर करण्यात येतील.

३. राज्यस्तरीय मुल्यमापन समिती जिल्हा स्तरावरील प्रथम बक्षीस प्राप्त समित्यांपैकी ३ समित्यांची निवड फेब्रुवारी महिन्यात पूर्ण करेल. व त्यामधील प्रथम तीन समित्यांची राज्यस्तरीय बक्षिसासाठी निवड करेल.

क) मुल्यमापन समित्यांचे गठन :-

वर उल्लेखित समित्यांचे गठन खालील प्रमाणे करण्यात येत आहे.

१) वनपरिक्षेत्र स्तरावरील निवड समिती :-

- १) वनक्षेत्र ज्यांचे कार्यक्षेत्रात येते ते उपविभागीय अधिकारी (महसूल) - अध्यक्ष
- २) सहायक वनसंरक्षक संबंधित क्षेत्र - उपाध्यक्ष

- ३) तहसीलदार - सदस्य
 ४) गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती - सदस्य
 ५) पोलीस निरीक्षक - सदस्य
 ६) संबंधित क्षेत्राचे नजिकचे वृक्ष लागवड अधिकारी, सामाजिक वनीकरण
 ७) तालुका कृषी अधिकारी - सदस्य
 ८) वानिकीशी निगडित दोन सेवाभावी संस्थेचे सदस्य (वार्षिक आधारावर चक्राकार पद्धतीने) - सदस्य
 ९) संबंधित क्षेत्राचे नजिकचे वनपरिक्षेत्र अधिकारी (संबंधित वनक्षेत्र) - सदस्य सा

३. जिल्हा स्तरावरील निवड समिती :-

- १) संबंधित जिल्हाधिकारी - अध्यक्ष
 २) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद - सदस्य
 ३) जिल्हा पोलीस अधिक्षक - सदस्य
 ४) सहसंचालक, सामाजिक वनीकरण विभाग - सदस्य
 ५) जिल्हा अधिक्षक कृषी विभाग - सदस्य
 ६) वानिकी क्षेत्राशी निगडित एक सेवाभावी संस्थेचे सदस्य (वार्षिक आधारावर चक्राकार पद्धतीने) - २ सदस्य
 ७) संबंधित जिल्ह्यातील उप वनसंरक्षक (प्रा)/उपविभागीय वन अधिकारी (योजना) - सदस्य सा

४. राज्य स्तरावरील निवड समिती :-

- १) मा. मंत्री (वने) - अध्यक्ष
 २) मा. राज्यमंत्री (वने) - उपाध्यक्ष
 ३) प्रधान सचिव (वने) - सदस्य
 ४) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर - सदस्य
 ५) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (वन्यजीव) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर - सदस्य
 ६) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर (अर्थसंकल्प व नियोजन व विकास) - सदस्य
 ७) अशासकीय सदस्य (यांची निवड मा. मंत्री (वने) हे वार्षिक चक्राकार पद्धतीने करतील) - सदस्य
 ८) वनसंरक्षक (संयुक्त वन व्यवस्थापन) - सदस्य सा

ड. बक्षिस वितरण :-

वरील प्रमाणे निवडण्यात आलेल्या

१. जिल्हास्तरीय बक्षीसपात्र संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांचा निकाल जिल्ह्याच्या मुख्यालयांच्या ठिकाणी जाहीर करण्यात येईल व त्यानंतर त्याच ठिकाणी बक्षीस वित्त समारंभ आयोजित करण्यात येईल.

२. राज्यस्तरीय बक्षीसपात्र समित्यांचा निकाल शासन स्तरावर जाहीर करण्यात येईल व समारंभपूर्वक त्यांना २१ मार्च रोजी जागतिक वन दिनाच्या कार्यक्रमांमध्ये गौरविण्यात येईल.

१. जिल्हा स्तरावरील बक्षीस समारंभ :-

जिल्हा स्तरावरील गुणानुक्रमे ३ उत्कृष्ट संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांना संत तुकाराम वनग्राम उत्कृष्ट जिल्हास्तरीय संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती पारितोषिक प्रदान करण्यात येईल. पारितोषिकाची रक्कम खालीलप्रमाणे राहिल.

प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. २५,०००/-	५९,००० /-
द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. १५०००/-	३९,००० /-
तृतीय क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. ७५००/-	९९,००० /-

३. राज्य स्तरावरील बक्षीस समारंभ :-

राज्य स्तरावरील गुणानुक्रमे ३ उत्कृष्ट संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्यांना संत तुकाराम वनग्राम उत्कृष्ट राज्यस्तरीय संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती पारितोषिक प्रदान करण्यात येईल. पारितोषिकाची रक्कम पुढील प्रमाणे राहिल.

प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. १०,००,०००/-
द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. ५,००,०००/-
तृतीय क्रमांकाचे बक्षीस	: रु. ३,००,०००/-

फ) योजनेत सहभागी होण्याबाबतचे नियम :-

१. ज्या संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्या संत तुकाराम वन ग्राम योजनेत सक्रीय सहभागी होतील त्याच समित्या निवडीस व बक्षिसास पात्र ठरतील.

२. ज्या गावामध्ये अद्याप संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची स्थापना झालेली नाही परंतु त्या गावाची स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्याची इच्छा असल्यास योजनेची सुरुवात झाल्यापासून एका महिन्याच्या आत त्या गावामध्ये संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची स्थापना करणे बंधनकारक राहिल. अन्यथा अशा समित्यांनी पुढील वर्षी स्पर्धेत सहभागी व्हावे.

३. बक्षिसपात्र ठरण्यासाठी संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीने किमान ५० गुण मिळविणे आवश्यक राहिल.

४. प्रत्येक स्तरावरील मुल्यापन समितीने दिलेला निर्णय हा अंतिम असेल व त्याबाबतचा कोणत्याही स्तरावर अपील करता येणार नाही.

५. सदर योजनेचे स्वरूप, वेळापत्रक, सहभागी होण्याच्या अटी व शर्ती, बक्षीसांच्या रकमा, इत्यादी मध्ये वेळोवेळी बदल/सुधारण करण्याचे अधिकार शासनास असतील.

६. संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या कार्याचे मुख्यमापन ज्या बाबींच्या आधारे करावयाचे आहे त्याचा व त्यासाठी द्यावयाचे गुण याचा तपशील सोबतच्या परिशिष्टात नमूद करण्यात आला आहे.

७. बक्षीस प्राप्त समिती पुढील वर्षी वरील स्तरावरील स्पर्धेत त भाग घेवू शकतील परंतु राज्यस्तरावर प्रथम पुरस्कार प्राप्त समिती पुढील ५ वर्षे स्पर्धेत सहभागी होवू शकणार नाही.

८. प्रथम फेरीत बक्षीस प्राप्त झालेली संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती जर पुढील फेरीतील बक्षीसास पात्र ठरली तर प्रथम प्राप्त बक्षीसाची रक्कम वजा करून उर्वरित रक्कम देण्यात येईल.

ग) बक्षीस रकमेचा विनियोग :-

समितीस प्राप्त होणाऱ्या बक्षीसाची रक्कम ही समितीच्या नावे अस्तित्वात असलेल्या बचत खात्यात जमा करण्यात येईल आणि तिचा उपयोग मंजूर सूक्ष्म योजेनुसार वन विकास कामासाठी केला जाईल.

या योजनेबाबत होणारा खर्च, महसूल व वन विभाग मागणी क्र.सी-७/२४०६ वनीकरण व वन्यजीव १०१, वनसंघारण व विकास, पंचवार्षिक योजनांगतत योजना (११) (१०) ग्राम परिसर व आदिवासी विकास कार्यक्रम (२४०६, १५२१) या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध होणाऱ्या अनुदानातून भागविण्यात येईल.

हा शासन निर्णय नियोजन विभागाच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक-२८३/०६/व्यय-१०, दिनांक १३.११.२००६ अन्वये मिळालेल्या सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने

(म. द. जाधव)

कार्यासन अधिकारी,
महसूल व वन विभाग

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे सचिव.

मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव.

मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव

सर्व मा. मंत्री, मा. राज्य मंत्री यांचे खाजगी सचिव

मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन

महाराष्ट्र शासनाच्या सर्व संबंधित प्रशासकीय विभागांचे अ.मु.स./प्रधान सचिव/सचिव

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक-(वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

संचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

अप्पर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (सर्व)

मुख्य वनसंरक्षक (सर्व)/वनसंरक्षक (सर्व)

सर्व विभागीय आयुक्त

सर्व सहसंचालक, सामाजिक वनीकरण संचालनालय,

सर्व उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण संचालनालय,

संत तुकाराम वनग्राम अभियान चोजनेसाठी मूल्यांकन प्रपत्र

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे नांव :-

वनविभागाचे नांव :-

क्र. नं.	कसोटीचे नांव	कमाल गुण	श्रेणीकरिता समर्थन	मिळालेले गुण
१.	वनीकरण	१०		
२.	मृद व जलसंधारण	१०		
३.	वनसंरक्षण	१०		
४.	वनवणवा प्रतिबंधक उपाय	०५		
५.	वनक्षेत्रावरील अतिक्रमणास प्रतिबंध	०५		
६.	वनामध्ये अवैध चराईस प्रतिबंध	०५		
७.	वन्य पशू पक्षी संरक्षण	०५		
८.	वन्य पशू, पक्षी यांना पाणवठा उपलब्ध करून देणे	०५		
९.	श्रमदान	०५		
१०.	कार्यक्रमांमधील जनतेचा सहभाग	०५		
११.	स्त्रियांचा सहभाग	०५		
१२.	वनेतर पर्यायी इंधनाचा वापर	०५		
१३.	निधीचा विनियोग	०५		
१४.	अभिलेख (रेकॉर्ड ठेवणे)	०५		
१५.	नवसंकल्पना	०५		
१६.	जनजागृती	०५		
१७.	विद्यार्थ्यांच्या माध्यमातून जनजागृती	०५		
	एकूण			

वरील श्रेणीशिवाय मूल्यांकन अधिकाऱ्याने सुमारे १० ओळीत साध्याबाबत वर्णनात्मक खुलासा करावा.

सयुंक्त वनव्यवस्थापन समिती

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वनविभाग

(प्रथम शासन निर्णय)

शासन निर्णयक्रमांक .एफ.डी.एम

२०११/प्र. क.१००/फ- २,

मंत्रालय मुंबई ४०००३२

दिनांक ५ ऑक्टोबर २०११

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे बळकटीकरण व
ग्रामसभेला जोडणे तसेच वनक्षेत्रात असलेल्या गव
किल्ल्यांचे जतन करणे.

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : एफडीएम २०११/प्र.क्र.१००/फ-२

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२,

दिनांक ०५ ऑक्टोबर २०११

- वाचा :- १) महसूल व वन विभाग, शासन निर्णय क्र. एमएससी/२०००/प्र.क्र. १४३/फ-२.
दि. २५.४.२००३.
२) महसूल व वन विभाग, शासन शुद्धपत्रक क्र. एमएससी/२०००/प्र.क्र. १४३/फ-२.
दि. २६.९.२००३.
३) केंद्रिय पर्यावरण व वन विभागाचे पत्र क्र.डी.ओ.नं.१-५० एमओएस(आय/सी)
ॲण्ड एफ/१०, दि. २९.१०.२०१०

प्रस्तावना :-

राष्ट्रीय वननीती, १९८८ अन्वये वनसंरक्षण आणि वनविकासासाठी स्थानिक लोकांचा
सहभाग अभिप्रेत आहे. त्यानुषंगाने केंद्र शासनाच्या पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने वेळोवेळी
मार्गदर्शक सूचना जारी केलेल्या आहेत. या सूचनांप्रमाणे महाराष्ट्र शासनाने दि. १६ मार्च १९९२
चा शासन निर्णय निर्गमित केला होता. त्यामध्ये दि. २५.०४.२००३ च्या शासन निर्णयान्वये
सुधारणा करण्यात आली होती. दि. २५.०४.२००३ च्या शासन निर्णयामध्ये ग्रामिणांच्या
सहभागातून वन व्यवस्थापन या कार्यक्रमांतर्गत ग्रामीण परिसरातील अपगत व वनेतर उपयोग व
कार्यक्रमासाठी करण्याबाबत तसेच कार्यक्रमांतर्गत वनपडिक जमिनीचा सुद्धा आणि ४० टक्केच्या
वन घनता असलेली वने (चांगली वने) यांचा अंतर्भाव करून संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती
स्थापन करून त्यामध्ये सर्वसाधारण समिती व कार्यकारी समितीचा अंतर्भाव केला होता. सदर
शासन निर्णयामध्ये सर्वसाधारण समिती व कार्यकारी समितीची रचना संयुक्त वन व्यवस्थापन
समितीची नोंदणी, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे बचत खाते, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या
बैठका, कार्यक्रमासाठी क्षेत्राची निवड, क्षेत्र निवडीनंतर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी समझौता
समन्वय (Memorandum of Understanding) सूक्ष्म योजना (Micro
Plan) सूक्ष्म योजनांना मान्यता देणाऱ्या समितीचे गठन, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीतील
सदस्यांची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या, समिती आणि सदस्यांना मिळणारे फायदे, रोपवन

अवनत/चांगल्या वनक्षेत्रातील अंतिम व अंतरिम फायदे, चराईवरील नियंत्रण, सदस्यत्वाची बरखास्ती, समितीची मान्यता काढणे, अपील इत्यादी., संयुक्त वन व्यवस्थापन कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीतील निरीक्षण व मार्गदर्शनाकरिता राज्यस्तरीय सुकाणू समिती इत्यादी बाबतचा उद्घापोह केलेला आहे.

केंद्रीय वन मंत्रालयाने त्यांच्या दि. २९.१०.२०१० च्या पत्रान्वये पंचायत (अनुसूचित क्षेत्रात विस्तारीत) अधिनियम, १९९६ लक्षात घेऊन संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्या ग्रामसभेच्या अखत्यारित आणण्याबाबत काही सूचना दिलेल्या असून सदरहू सुचनेच्या अनुषंगाने त्याचप्रमाणे वन हक्क अधिनियम अमलात आल्यामुळे संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या कार्यक्रमांमध्ये बदल करणे आवश्यक असल्यामुळे संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे बळकटीकरण व ग्रामसभेला जोडण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. याशिवाय वन पर्यटन वाढत असले तरी वनक्षेत्रातील किल्ले व निसर्गरम्य ठिकाणांवर कोणाचेही नियंत्रण नसल्यामुळे ना-दुरुस्त झालेले असल्यामुळे व सर्व परिसरामध्ये पर्यटकांकडून कचरा टाकण्यात येत असल्यामुळे त्यांचे रक्षण व संवर्धन होणे आवश्यक आहे. म्हणून वनक्षेत्रावरील बांबूवरील अधिकार आणि जलस्त्रोत, प्रपात, पाणवटे, गड, किल्ले इत्यादी आकर्षक असणाऱ्या पर्यटन स्थळांना भेट देणाऱ्या पर्यटकांवर नियमन या बाबी देखील ग्रामसभा व त्या अंतर्गत स्थापन होणाऱ्या संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीकडे देण्याचे देखील विचाराधीन होते.

शासन निर्णय :-

वरील सर्व बाबी लक्षात घेऊन दि. २५.०४.२००३ च्या शासन निर्णयातील ज्या बाबी या शासन निर्णयान्वये चालू ठेवण्यांत आल्या आहेत अशा बाबी वगळून उर्वरित बाबी अधिक्रमित करून या कार्यक्रमाबाबत खालीलप्रमाणे शासन निर्णय घेण्यात येत आहे.

१) संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे उद्दिष्टे, समितीचे गठण, कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या, समितीला होणारे फायदे, वनक्षेत्रामधील अंतिम व अंतरिम तोडीचे फायदे, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची वा समिती सदस्यत्वाची मान्यता रद्द करणे, राज्य पातळीवरील समिती याबाबतचे धोरण :-

१) उद्दिष्टे :-

* देशाच्या वनांचे शाश्वत संरक्षण, संवर्धन आणि व्यवस्थापन या माध्यमातून गावाचा सर्वांगीण विकास साधणे.

* वनांचे सुयोग्य संरक्षण व व्यवस्थापन करून त्यांना उत्पादक घटक म्हणून विकसीत करणे व त्याकरिता पोषक असे व्यवस्थापन गाव समाजाच्या सहभागातून साध्य करणे.

* वने जास्त असलेल्या भागात वन हाच विकासाचा मुख्य आधार वनेल व त्यातून भागाचा शाश्वत विकास साधेल यासाठी प्रयत्न करणे.

* ग्रामीण आणि आदिवासींची प्रामुख्याने जळण, चारा, लहान इमारती लाकूड, जीवनावश्यक वनोपज व रोजगाराची गरज भागेल असे वन व वनेतर जमिनी नियोजन त्यांच्या सहभागातून साध्य करणे.

* कार्य आयोजना आणि वानिकी मानक/मापदंड विचारात घेऊन बांबूसह गोंग वन उपज व्यवस्थापन, संवर्धन व गावाच्या विकासासाठी त्याचा उपयोग करणे.

* वन पर्यटनस्थळांची माहिती पर्यटकांना देणे, वनसंवर्धन व्यवस्थापन करणे.

२. कार्यक्रमांतर्गत निवड करावयाचे वनक्षेत्रे :-

ग्रामीण परिसरातील अपगत व अवनत वनक्षेत्र व वनेतर क्षेत्राचा (राष्ट्रीय उद्याने व अभयारण्ये सोडून) उपयोग या कार्यक्रमासाठी प्रामुख्याने केला जाईल. सदर कार्यक्रमांमध्ये ४० टक्केच्या घनता असलेली वने (यापुढे अशा वनांना चांगली वने असे नमूद करण्यात येईल) सुद्धा घेण्या येतील.

३) संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे गठण :-

सदर समिती मुंबई ग्राम पंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम ४९ अंतर्गत असलेल तरतुदीस अनुसरून राहिल. या समितीची रचना याच अधिनियमातील कलम ४९ मधील व कलम १, २, ३, ४ नुसार राहिल. व त्यास वन संवर्धन आणि विकासाकरिता संयुक्त व व्यवस्थापन समिती असे संबोधता येईल. या समितीची निमित्ती ग्रामसभा करील. या समितीचे कालावधी पंचायतीच्या कालावधीशी सुसंगत राहिल. या समितीचे अधिकार, कार्यव्याप याबाबत ग्रामसभेने पंचायतीशी सल्लामसलत करून निश्चित करावयाचा आहे. व त्याचप्रमाणे या समितीच्या कामकाजावर पंचायतीच्या नियंत्रणाखाली ग्रामसभेने देखरेख आणि कार्यपद्धती नियमन करणेचे आहे. या समितीमध्ये १२ आणि कमाल २४ अशी सदस्य संख्या असेल. सदस्यांपैकी १/३ पेक्षा कमी नाही असे सदस्य पंचायतीमधील राहतील आणि निम्याहून कमी महिलांची संख्या नसेल. या व्यतिरिक्त शासनाने निर्देश दिल्यानुसार अनुसूचित जाती, अनुसूचित

जमाती, विमुक्त आणि भटक्या जमाती यांनाही प्रतिनिधीत्व अनिवार्य असेल. महिला सदस्यांची नियुक्ती करताना गाव पातळीवरील महिला ग्राम सभेने केलेली शिफारस विचारात घेणे आवश्यक असेल. अशारितीने स्थापन करण्यात येणाऱ्या संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचा ठराव ग्रामसभा पारित करून स्थानिक वनक्षेत्रपाल यांना पाठवेल. शासनाचे वतीने संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे पदसिद्ध सदस्य सचिव वनपाल/वनरक्षक हे कार्य करतील. सर्वसाधारणपणे ज्या गावाची लोकसंख्या १००० पेक्षा अधिक असेल तेथे वनपाल सदस्य सचिव राहतील. ज्या संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे गठण दि. २५.०४.२००३ च्या शासन निर्णयाच्या कार्यपद्धतीनुसार करण्यात आले आहे. अशा समितीचा कार्यकाळ समाप्तीनंतर वर उल्लेखित कार्यपद्धतीप्रमाणे नवीन संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे गठण करण्यात येईल. अशाप्रकारे नवीन संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे गठण होईपर्यंत पूर्वीची समिती कार्यरत राहिल. परंतु जुन्या समितीस ग्रामसभेची मंजूरी घेणे अनिवार्य राहिल. असे केल्यास सुरु असलेले काम विस्कळीत होणार नाहीत.

आदिवासी क्षेत्रामध्ये ग्रुप ग्रामपंचायतीमध्ये वस्ती/पाडे असतील तर प्रत्येक वस्ती/पाडे यांची स्वतंत्र संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती त्यांच्या ग्रामसभेमधून करावी. व त्यामध्ये वस्ती/पाडे यामधील लोक सदस्य म्हणून पात्र राहतील.

४) समितीला द्यावयाच्या वनक्षेत्राची निवड :-

वनपरिक्षेत्र अधिकारी समितीचे सभासद व कार्यकारी समितीचे यादीसह अहवाल, उपवनसंरक्षक यांचेकडे पाठवतील. उपवनसंरक्षक त्यांचेकडे प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी करून संबंधित सहायक वनसंरक्षक, वनपरिक्षेत्र अधिकारी व संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीशी सल्लामसलत करून समितीकरिता वन व वनेतर क्षेत्राची निवड करतील. समितीला द्यावयाच्या क्षेत्राची निवडकरताना सभासदांची संख्या, वनाची उत्पादन क्षमता वनक्षेत्रातील पर्यटन स्थळे व तत्सम ठिकाणे इत्यादींचा विचार करून क्षेत्राची निवड केली जाईल. सर्वसाधारणपणे गावठाणापासून ३ कि. मी. पर्यन्तचे क्षेत्र समितीचे व्यवस्थापनाकरिता निवडण्यात यावे. एकापेक्षा अधिक गावे असल्यास दोन गावांच्या मध्यभागापासून ग्रामस्थांच्या सहकायनि क्षेत्र अंतिमतः निश्चित केले जाईल.

५) समझौता समयलेख :-

समितीचे क्षेत्र निवडल्यानंतर व नोंदणी केल्यानंतर विहित प्रपत्रामध्ये उपवनसंरक्षक (प्रा.) संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती यांचेमध्ये समझौता समयलेख करण्यात येईल. तसेच यापूर्वी झालेले समझौता समयलेखाचा कार्यकाळ समाप्त झाला असेल तर अशा समितीचे नवीन समझौता समयलेख वरील पद्धतीप्रमाणे करता येईल. समितीची नोंद झाल्यापासून १ महिन्याचे आत सुध्दा समझौता समयलेख तयार करण्यात येईल. या प्रस्तावानुसार समझौता समयलेख यापुढे यथानुरूप बदल करण्याबाबत प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा वनबल प्रमुख यांचे स्तरावर निघे घेण्यात येईल.

६) सूक्ष्म योजना :-

वन, वन्यजीव व जैवविविधता यांचा अविभाज्य संबंध असल्याने संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती वनविभागाच्या सहभागाने वनाचे संरक्षण, वन्यजीवांचे व जैव विविधतेचे संरक्षण, संवर्धन व जलसंधारण, गावविकास, रोजगार निर्मिती आणि उत्पन्न वाढीबाबत योजना या सर्व बाबींचे विचार करून सूक्ष्म योजना तयार करेल. प्रामुख्याने वनक्षेत्रावर अवलंबित्व कमी करणे, सुध्दा चुली, बायोगॅस व तत्सम साधनांचा वापर, घरगोठा व त्याच्याशी निगडित चारा निर्मिती, पर्यटन स्थळांची देखभाल तथा मार्गदर्शक नियुक्ती, बांबू समुपयोजन इत्यादी बाबींचा अंतर्भाव असेल.

वनालगतच्या क्षेत्राजवळील शेतकरी/कास्तकार वंश परंपरेनुसार ढोबळमानाने निश्चित करण्यात आलेल्या वनक्षेत्रातूनच आपल्या दैनंदिन गरजा भागवितो. यास्तव अशा क्षेत्राचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी त्याच कास्तकारास संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीने दिल्यास चराई/वण चोरटी तोड/अतिक्रमण यासारखे गुन्हे आटोक्यात आणण्याचे काम प्रभावीपणे होईल. या बाबींवर देण्याकरिता अशा कास्तकाराकरिता प्रोत्साहनात्मक योजना राबविण्याचा सामावेश सूक्ष्म आराखड्यात असेल.

वरील सूक्ष्म योजनेमध्ये वनाचे व्यवस्थापन, कार्य आयोजनाच्या तत्वप्रणालीनुसार असेल. त्यामध्ये वनसंवर्धन अधिनियम, १९८० अंतर्गत तरतुदी व इतर संबंधित कायद्यांचे उल्लंघन होणार नाही याची दक्षता घेण्यात येईल. वनक्षेत्रावर समितीस योजना समितीशी सल्लामसलत करून उपवनसंरक्षक (प्रा.) यांचेकडे सादर करिते. सूक्ष्म योजना प्राप्त झाल्यानंतर उपवनसंरक्षक (प्रा.) योजनेची छाननी करून सुध्दा योजनेस मंजूरी देऊन संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीस कळवितील. सूक्ष्म

योजना समझौता समयलेख तयार झाल्यानंतर पुढील ३ महिन्यात तयार करण्याची जबाबदारी संबंधित उपवनसंरक्षक (प्रा.) यांची राहिल.

संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती त्यांच्या सदस्यांना गुरांच्या चराईसाठी रुल्क आकार शकिल तसेच जे सदस्य गावाच्या सुक्ष्म योजनेची अंमलबजावणी करणार नाहीत जसे जे सदस्य अनधिकृतरीत्या वृक्षतोड, चराई आणि अतिक्रमण करतील तसेच वनातील संरक्षामध्ये सहभागी होणार नाहीत अशा सदस्यांना संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती दंड आकार शकिल किंवा त्या सदस्यांना गौण वन उपजांच्या फायद्यापासून वंचित ठेवण्यात येईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीचे बचत खाते :-

शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत/सहकारी बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये संयुक्त बचत खाते उघडण्यात येईल. सदर खात्याचे संचालन कार्यकारी समितीचे अध्यक्ष व सदस्य-सचिव दोघांद्वारे संयुक्तपणे करण्यात येईल. सदर बचत खात्यास सरकारी खाते असे म्हणावे. या खात्यांतर्गत होणाऱ्या निधीच्या विनियोगास उपवनसंरक्षक (प्रादेशिक) यांचे स्तरावर मंजूरी घेतली जाईल.

वार्षिक लेखा परिक्षण :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या सरकारी खात्याचे राज्य वन विकास यंत्रणा (SFDA) करिता शासनाने प्रचलित केलेली लेखापरिक्षण पद्धतीनुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

इतर स्त्रोताकडून आणि समितीच्या स्वतःच्या उत्पन्नातून प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये स्वतंत्ररित्या बचत खाते उघडण्यात येईल. सदर खात्याचे संचालन अध्यक्ष व कोषाध्यक्ष किंवा कार्यकारीणीतील एक सदस्य संयुक्तपणे करतील. सदर बचत खात्यास संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती खाते असे म्हणावे. सदरहू खात्यातील निधीच्या विनियोगास ग्रामपंचायतीच्या आम सभेअंतर्गत मंजूरी घेतली जाईल.

८. संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे कर्तव्य व जबाबदाऱ्या :-

१. वनाचे, वन्यजीवांचे व जैवविविधतेचे संरक्षण व संवर्धन संयुक्तपणे करणे.
२. वन गुन्ह्यांवर नियंत्रण ठेवण्याकरिता वन अधिकाऱ्यांसोबत सहकार्य करणे.
३. सुक्ष्म योजनेची योम्यरितीने अंमलबजावणी करणे.

योजना समझोता समयलेख तयार झाल्यानंतर पुढील २ महिन्यात तयार करण्याची जबाबदारी
संबंधित उपवनसंरक्षक (प्रा.) यांची राहिल.

संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती त्यांच्या सदस्यांना गुरांच्या चराईसाठी शुल्क आकारू
शकेल तसेच जे सदस्य गावाच्या सुक्ष्म योजनेची अंमलबजावणी करणार नाहीत जसे जे सदस्य
अनधिकृतरीत्या नुशातोड, चराई आणि अतिक्रमण करतील तसेच वनातील संरक्षामध्ये साक्ष्य
होणार नाहीत अशा सदस्यांना संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती दंड आकारू शकेल किंवा
सदस्यांना गौण वन उपजांच्या फायद्यापासून वंचित ठेवण्यात येईल.

संयुक्त वनव्यवस्थापन समितीचे बचत खाते :-

शासनाकडून प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत/सरकारी
किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये संयुक्त बचत खाते उघडण्यात येईल. सदर खात्याचे संचालन कार्य
समितीचे अध्यक्ष व सदस्य-सचिव दोघांद्वारे संयुक्तपणे करण्यात येईल. सदर बचत खात
सरकारी खाते असे म्हणावे. या खात्यांतर्गत होणाऱ्या निधीच्या विनियोगास उपवनसंरक्षक (प्रादेशी)
यांचे स्तरावर मंजूरी घेतली जाईल.

वार्षिक लेखा परिक्षण :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या सरकारी खात्याचे राज्य वन विकास यंत्रणा (SFD)
करिता शासनाने प्रचलित केलेली लेखापरिक्षण पद्धतीनुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

इतर स्रोताकडून आणि समितीच्या स्वतःच्या उत्पन्नातून प्राप्त होणाऱ्या निधी
व्यवस्थापनेच्या उद्देशाकरिता राष्ट्रीयकृत बँक किंवा पोस्ट ऑफिसमध्ये स्वतंत्ररित्या बचत खाते उघड
येईल. सदर खात्याचे संचालन अध्यक्ष व कोषाध्यक्ष किंवा कार्यकारीणीतील एक सदस्य संयुक्त
करतील. सदर बचत खात्यास संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती खाते असे म्हणावे. सदरहू खात्या
निधीच्या विनियोगास ग्रामपंचायतीच्या आम सभेअंतर्गत मंजूरी घेतली जाईल.

८. संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे कर्तव्य व जबाबदाऱ्या :-

१. वनार्चे, वन्यजीवांचे व जैवविविधतेचे संरक्षण व संवर्धन संयुक्तपणे करणे.
२. वन गुन्ह्यांवर नियंत्रण ठेवण्याकरिता वन अधिकाऱ्यांसोबत सहकार्य करणे.
३. सुक्ष्म योजनेची योग्यरितीने अंमलबजावणी करणे.

संयुक्त क्षेत्रामध्ये पहातपु संयुक्त क्षेत्रातील वन व्यवस्थापन कार्यवाहीचे इच्छित
 व पहातपु वन वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 प्रायश्चित्त वन वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 कायदा अन्वये वनोपचार वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 त्याचप्रमाणे पहातपु संयुक्त क्षेत्रातील वन वनोपचारव्यवस्था कार्यवाहीचे इच्छित
 व पहातपु वन वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 प्रायश्चित्त वन वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 कायदा अन्वये वनोपचार वनोपचार (व्यावसायिक विनियम) (सुधारणे) अधिनियम, १९९७ व
 त्याचप्रमाणे पहातपु संयुक्त क्षेत्रातील वन वनोपचारव्यवस्था कार्यवाहीचे इच्छित

असाय प्रकारे वनाचे व्यवस्थापन करित असताना वनक्षेत्रात वन वनोपचार
 शाखेत इतर वनोपचार पुनर्रचना होईलवेतो सारखे अधिकार त्या काळातील
 क्षेत्रामध्ये अधिकार न्यायिक वनक्षेत्रातील शिबिरातील वनक्षेत्र (प्र.) वन वनोपचार

संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती कोणत्याही वनक्षेत्राची अर्थव्यवस्था, स्थानिक उद्योग
 व वन प्रकल्प यामध्ये असतील तर त्या समितीचे नामकरण एको डेव्हलपमेंट समिती असे राहिल
 व त्या समितीला देण्यात येणाऱ्या फायद्यामध्ये कोणत्याही वनातील काष्ठ, अकाष्ठ वन वनांचा
 भावदे देण्यात येणार नाहीत, परंतु इतर संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीला जे अधिकार आहेत ते
 समितीला देण्यात येतील.

घ) वनक्षेत्रातील अंतिम व अंतरिम सोडीचे फायदे :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीला त्यांना वर्ग केलेल्या क्षेत्रामध्ये
 कार्यवाहीप्रमाणे मिळालेल्या उत्पादनातील चांगल्या वनामध्ये २० टक्के पर्यंत व अल्प
 / अवनत वनामध्ये ५० टक्केपर्यंत वाटा खालील नमूद केल्याप्रमाणे मिळू शकेल. समिती
 ५ वर्षे वनाचे संरक्षण व संवर्धनाबाबत नमूद केलेले कर्तव्य व जबाबदाऱ्या पार पाडल्याने
 समिती असे फायदे मिळव्यास पात्र ठरेल. अवनत व अवनत वनक्षेत्रात बांबू उत्पादकांचे
 फायदे समिती पठित झाल्यानंतर, ३ वर्षे बांबूचे संरक्षण व संवर्धन केल्यासच मिळतील
 मात्र चांगल्या जंगलामध्ये कार्य वाचविलेनुसार बांबू सोडल्यास उपलब्ध असेल त्या बांबू
 निष्कासन समिती समक्षोक्त समवेतच झाल्यापासून पात्र ठरेल. समितीला वर्ग करण्या
 आलेल्या वनांमध्ये कार्यवाहीमध्ये विवाद केल्यानुसार बांबूचे शास्त्रोक्त पद्धतीने निष्कासन
 करण्यात येईल. असे केल्याने वनांपासून बांबूचे उत्पादन समितीला गिरेतर पद्धतीने मिळत राहिल

समितीला पात्र ठरविण्याची प्रक्रिया वनाधिकारी, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे व सर्वसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी यांची वन परिक्षेत्र पातळीवरील संयुक्त समिती करेल. उपवनसंरक्षक ही संयुक्त समिती गठीत करतील व त्यांच्याकडून प्राप्त झालेला अहवाल मुख्य वनसंरक्षकांना सादर करतील. मात्र ठरविलेल्या त्यांना बर्ष केलेल्या क्षेत्रावरील अंतिम व अंतरिम तोडीचे समितीत सर्व फायदे व उत्पादनातील वाटा स्थापनेच्या पांचव्या वर्षापासून मिळेल. वनीपजाच्या लिलावापासून प्राप्त होणाऱ्या रकमेतून किरकरी व आयकर इत्यादी वजा जाता अनुज्ञेय रकमेच्या चांगल्या वनात २०% आणि अपगत व अवनत वनात ५०% रकम संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या खात्यात जमा केली जाईल व उर्वरित ५० टक्के रकम समितीच्या सरकारी खात्यात जमा करण्यात येईल. या रकमेचा वापर सुक्ष्म योजनेनुसार वन विकासाकरिता व गाव विकासाकरिता केला जाईल. सर्वसाधारणपणे या रकमेचा विनियोग वनक्षेत्रावर स्थानिकांच्या दैनंदिन गरजा भागविण्याकरिता पडणारा ताण कमी करण्यासाठी आखलेल्या उपाययोजनेसाठी केला जाईल.

क) वनक्षेत्रात असलेली निसर्गरम्य ठिकाणे व गड-किल्ले संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीच्या कार्यक्षेत्रात आणणे.

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीचे कार्यक्षेत्रातील क्षेत्र निसर्ग पर्यटनाकरिता विकसित करून, जर पर्यटकांना आकर्षित करता आले तर पर्यटनापासून मिळणारे प्रवेश शुल्क, कॅमेरा शुल्क असे वन संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीला मिळेल. प्रवेश फी इत्यादी, संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीकडून निर्णय होऊन निश्चित केली जाईल. तथापि सरकारी यंत्रणा किंवा सरकारच्या वतीने सादर ठिकाणी काम करणाऱ्या व्यक्तींना अशा क्षेत्रात प्रवेश फी, इत्यादीची सूट राहिल. पर्यटन स्थळाचा व्हास होऊ नये यास्तव संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती प्रशिक्षित मार्गदर्शकाच्या सेवा उपलब्ध करून देईल व त्यायोगे या मार्गदर्शक युवकांना रोजगार उपलब्ध होऊ शकेल. हे मार्गदर्शक शुल्क निश्चितीचे अधिकार संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती इतर शुल्काप्रमाणे निश्चित करेल. पर्यटकांकडून मिळणारे शुल्क हे समिती खात्यामध्ये भरण्यात येईल.

जी संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती किल्ल्याकडे जाणाऱ्या पाऊलवाटेची स्वच्छता, देखभाल करण्याची जबाबदारी घेईल. त्या समितीस राण्याच्या निसर्ग पर्यटन योजनेतून अनुष देण्यात येईल. वन विभागांच्या अधिकाऱ्यांसोबत सदर समिती खालीलप्रमाणे कामे करतील.

१. सर्व किल्ल्यावर जाण्याचे पारंपारिक मार्ग खुणांनी दर्शविण्यात येतील.
२. किल्ल्यावर जाण्याचे प्राचीन मार्ग वापरायोग्य / सुस्थितीत ठेवतील.
३. किल्ल्यावर पिण्याचे पाणी / स्वच्छतागृहांची व्यवस्था ठेवतील.

तसेच जुनी विभागगृहे असल्यास चालू स्थितीत ठेवणे व पुरातत्व विभागास आवश्यक त्या सुधारण करण्यास वन संवर्धन काद्याच्या अधीन राहून परवानगी देणे ही कामे वन विभागामार्फत करण्यात येतील.

ड) शुल्काचा वापर :-

पर्यटकाकडून मिळणारे शुल्क हे पर्यटन स्थळाची साफसफाई, संरक्षण, माहिती फलक लावणे व पर्यटकासाठी गाईड म्हणून नेमणूक करण्याकरिता वापरण्यात येईल.

इ) पात्र समित्यांना उपलब्ध असणारे फायदे :-

सदर धोरण जाहीर होण्यापूर्वी दि. १६.०३.१९९२ व दि. २५.०४.१००३ शासन निर्णयानुसार पात्र समित्यांना जे फायदे अनुज्ञेय आहेत ते फायदे सदर पात्र समित्यांना उपलब्ध राहतील. पात्र ठरविण्यासाठी वनपरिक्षेत्र स्तरावर उपवनसंरक्षक यांचे अध्यक्षतेखाली सहायक वनसंरक्षक, संबंधित वनपरिक्षेत्र अधिकारी, आणि २ संयुक्त वनव्यवस्थापन समिती सभासद यांची समिती गठीत करण्यात येईल. सदर बैठक परिक्षेत्रातच घेणे बंधनकारक राहिलेले रोपवन व अवनत वनक्षेत्रामधील अंतरिम तोडीचे फायदे प्रत्यक्षात झालेल्या तोडीप्रमाणे संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीला देण्यात यावा. वनसंबंधी सर्व कामे संबंधित वनविभागाच्या मंजूर व योजनेप्रमाणेच वन समितीमार्फतच करावी. जिथे जंगल कामगार सहकारी संस्थेचे कार्यक्षेत्र नसे त्या गावात कुपांची कामे समितीला द्यावीत. सदर समितीच्या कार्यक्षेत्रात होणाऱ्या उत्पादनाबाबत ७ टक्के कर उपवनसंरक्षक जिल्हा परिषदेला देतील व हा वाटा जिल्हा परिषद समितीला देतील. (CAMP) व १३ व्या वित्त आयोगामधून अवनत वनक्षेत्र (Degraded)

Forest) वनीकरणाचा कार्यक्रम हा संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीमार्फत अंमलबजावणी करण्याचे नियोजन वन विभाग करेल. तसेच शासनाच्या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी आणि शासनाने दिलेली कामे करण्यासाठी संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती शासनास मनुष्यबळ पुरवेल.

१०) संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीची / सदस्याची मान्यता रद्द करणे :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन समितीने त्यांचे कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या विशेषतः कार्य आयोजनेच्या तरतुदींचे पालन योग्य रितीने हाताळण्यात हयगय केल्यास उपवनसंरक्षक (प्रा.) ही समिती बरखास्त करू शकतील. सदस्यांची सदस्यता रद्द करण्याचा निर्णय संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती घेईल. हे करताना नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वाचे पालन करण्यात येईल.

अपील :-

समिती / सदस्याची सदस्यता भंग झाल्यानंतर एक महिन्याच्या आत समिती / सदस्य मुख्य वनसंरक्षक (प्रा) यांचेकडे अपील करू शकतील. मुख्य वनसंरक्षक यांचा निर्णय हा अंतिम राहिल.

राज्य पातळीवर समिती :-

संयुक्त वन व्यवस्थापन कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणी करतांना उदभवणारे अनेक प्रश्न सोडविण्यासाठी व संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्या सुरळीतपणे काम करतील यांची खात्री करण्यासाठी प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य नागपूर यांच्या अध्यक्षतेखाली पुढे नमूद केल्याप्रमाणे राज्यस्तरीय सुकाणू समिती गठीत करण्यात येत आहे.

१. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य - अध्यक्ष
२. प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (उत्पादन व व्यवस्थापन) - सदस्य
३. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अर्थसंकल्प, नियोजन, विकास) - सदस्य
४. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (संरक्षण) - सदस्य
५. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (अकाष्ठ वनोपज, संनियंत्रण व मुल्यांकन) - सदस्य
६. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (तंत्रज्ञान व धोरण) - सदस्य
७. समितीमधून निवड केलेले ३ महिला प्रतिनिधी - सदस्य
- पुरुष प्रतिनिधी ७, स्वयंसेवी संस्थेचे २ प्रतिनिधी
८. मुख्य वनसंरक्षक (संयुक्त वन व्यवस्थापन/नियोजन व विकास) - सदस्य-सचिव

१०) अंमलबजावणी प्रक्रिया (IMPLEMENTATION MECHANISM) संयुक्त वन समिती मार्फत वनक्षेत्राचा गैरवापर होऊ नये म्हणून त्यांना अधिक वेळी काही महत्वाच्या अटी व शर्ती लावण्यात येतील तसेच योग्यप्रकारे वनांचे विकासास आकर्षक बक्षिस योजना राबविण्यात येईल. सदर शासन निर्णय हा ग्रामविकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, वित्त विभाग सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे. संगणक संकेतांक - २०१११०१००४३४४४ असा आहे. महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(प्रविणसिंह परदेश)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

- १) मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव
- २) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन
- ३) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
- ४) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ५) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ६) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (उत्पादन व व्यवस्थापन) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ७) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ, नागपूर
- ८) महासंचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ९) सर्व अप्पर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक
- १०) सर्व मुख्य वनसंरक्षक/वनसंरक्षक/उप वनसंरक्षक
- ११) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा) १/२, महाराष्ट्र मुंबई/पुणे
- १२) सर्व विभागीय आयुक्त
- १३) सर्व जिल्हाधिकारी
- १४) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १५) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
- १६) प्रकल्प अधिकारी, जिल्हा ग्रामिण विकास यंत्रणा (सर्व)
- १७) जिल्हा विकास अधिकारी (सर्व), जिल्हा कृषी अधिकारी/मृद संधारण अधिकारी
- १९) जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी (सर्व), जिल्हा आदिवासी कल्याण अधिकारी (सर्व) उद्योग अधिकारी (सर्व)
- २०) जिल्हा सार्वजनिक आरोग्य अधिकारी (सर्व)
- २१) सर्व कार्यासन अधिकारी, महसूल व वन विभाग (वनकक्ष)
- २२) निवडनस्ती, फ-२ कार्यासन, महसूल व वन विभाग